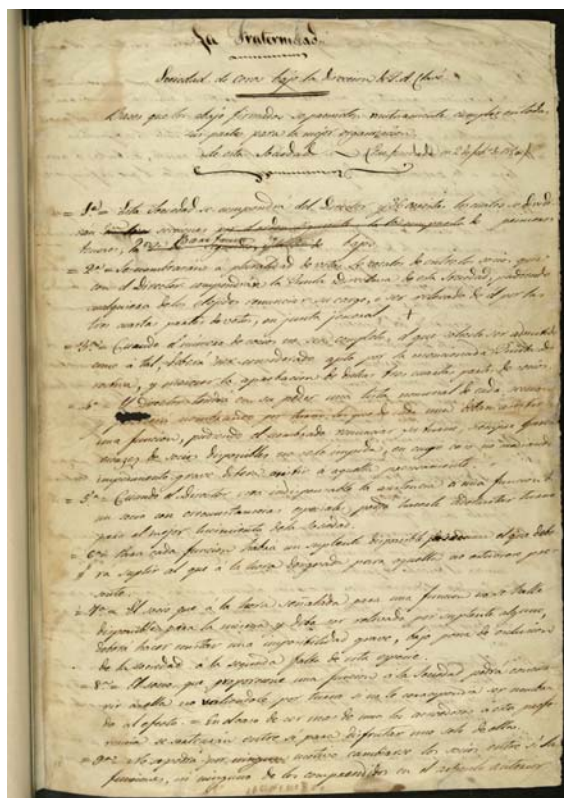

2 DE FEBRER DE 1850: NEIX EL COR LA FRATERNIDAD

- ELS CORS DE JOSEP ANSELM CLAVÉ: IMPULSAR L'ASSOCIACIONISME OBRER, EL
REPUBLICANISME I EL CATALANISME A TRAVÉS DE LA MÚSICA -

Bases de la societat coral *La Fraternidad* dirigida per J. A. Clavé. 12.04.1853

[ANC1-700-T-362](#)

Descripció

Manuscrit en què els membres de la societat coral *La Fraternidad* estableixen les bases, l'organigrama i la normativa que ha de regir la societat dirigida per Josep Anselm Clavé.

[Transcripció del document](#)

Interès del document

El document és una mostra de l'activitat associativa obrera a la Barcelona de mitjan s. XIX. En concret, de l'activitat associativa obrera cultural en forma de cors musicals impulsada per Josep Anselm Clavé.

Context

Josep Anselm Clavé és una figura cabdal de la història de Catalunya. En ple procés d'industrialització, va promoure l'associacionisme entre les classes populars. Aquest associacionisme tenia per objectiu que les classes populars adquirissin hàbits saludables i s'instruïssin en el seu oci, alhora que reforçava el sentiment de pertinença a un col·lectiu, la classe obrera, i ajudava a reforçar la seva dignitat. Es fonamentava en principis republicano-demòcrates, obreristes i socialitzants, que es trobaven, de manera difosa, en tota la seva destacada obra associativa i impresa (poemes, cançons, opuscles...). La cultura que promovien els cors de Clavé, en origen, era marcadament popular i arrelada en el territori, la qual cosa va potenciar la vinculació de les classes populars amb el republicanisme i el catalanisme.

Pel que fa el context social, en situem a la Barcelona de mitjan s. XIX, la ciutat més industrialitzada de l'Estat. La ciutat va anar creixent demogràficament i en nombre d'indústries però, com que seguia emmurallada, veia limitat aquest creixement i els problemes d'espai i de salubritat es multiplicaven. Van haver de passar dècades abans que el govern central escoltés les constants revindicacions per enderrocar les muralles que les autoritats locals li adreçava.

Les primeres etapes de la industrialització van comportar una pauperització en la qualitat de vida dels treballadors, que anaven perdent capacitat de control sobre la producció, es veien sotmesos a llargues jornades de feina i patien unes condicions laborals molt dures, sovint extremes, sense temps ni oportunitats per gaudir d'activitats extra-laborals de cap mena, ni de rebre l'assistència sanitària mínima, ni una educació bàsica, ni més oci que, en massa ocasions en el cas dels homes, anar a tavernes a gastar-se els seus migrats jornals en alcohols que estabornissin les seves penes, amb les problemàtiques socials, sanitàries i familiars que l'alcoholisme comporta. Per tant, l'associacionisme de Clavé era tota una revolució social i cultural davant una situació extrema de desempara de les classes populars.

Pel que fa el context polític, a Espanya, la dècada de 1834-1843 va veure trencar-se la unitat liberal entre un liberalisme conservador, representat pel partit liberal moderat, i un liberalisme més clàssic i menys partidari de transigir amb l'Antic Règim, representat pel partit progressista. Aquests, però, malgrat invocar constantment la sobirania nacional, no l'aplicaven al negar l'aplicació d'un sistema democràtic. Així va sorgir el republicanisme, un republicanisme força heterogeni fonamentat en els principis liberals de la sobirania popular, la democràcia, la separació de poders i la fixació de drets i llibertats individuals –de pensament, expressió, reunió, etc. Com les altres corrents liberals, tenien una gran fe en el progrés però, a diferència d'aquelles,

posaven èmfasi en la participació activa del poble i cert igualitarisme socio-polític. Les influències de les que bevia eren la Revolució Francesa i, en particular, el jacobinisme, amb la defensa d'una democràcia participativa que defenses el bé comú. També van ser importants les influències dels moviments associatius, les societats secretes maçòniques i carbonàries, les aportacions dels anomenats despectivament socialistes "utòpics", el liberalisme demòcrata i federal dels Estats Units d'Amèrica, el moviment cultural romàntic i humanitari i economistes socials que qüestionaven derives del liberalisme econòmic i, sense abandonar la seva fe en el progrés, denunciaven els efectes negatius de la industrialització. En resum, hi havia un conglomerat polític i cultural republicà sorgit del liberalisme polític en el mateix moment que aquest, que posava èmfasi en defensar un progrés econòmic que anés indissolublement lligat al progrés polític i social.

El diari *La Fraternidad* era un punt de trobada d'una primera generació de catalans republicans, molts dels quals van veure's influïts pel llibre d'Étienne Cabet *Viatge a Icaria*, d'on van prendre el nom d'icarians. Entre d'altres, destaquen els noms de Narcís Monturiol, il·lustre figuerenc inventor del submarí, Francesc Sunyer i Capdevila, Martí Carlé, els germans Pere i Ignasi Montaldo, Joan Rovira, Pau Alsina, Pere Cerdenyas i el mateix Clavé. El nucli principal es trobava al barri de Sant Martí. A més de Narcís Monturiol, el principal líder d'aquella primera generació de republicans catalans va ser el figuerenc Abdó Terrades. Tots ells van col·laborar en la creació del primer diari republicà a Catalunya: *El Republicano: Periódico del Pueblo*, d'un republicanisme abrandat i radical degut a la persecució governamental al que era sotmès tant pels moderats com pels progressistes.

Pel que fa el context cultural, els cors de Clavé s'inscriuen en una visió política àmplia que entenia la política més enllà dels partits per centrar-se, com feien molts correligionaris seus, en el món de la cultura, una cultura popular. S'ha apuntat l'existència d'un moviment cultural romàntic. Lluny d'un romanticisme evasiu que se centrava en idealitzacions del passat, el romanticisme humanitari i social s'inseria de ple en la realitat i pretenia denunciar-la amb passió, per canviar-la. Molts escriptors de literatura popular eren republicans.

El lema del diari que va contribuir a crear Clavé el 1868, *La Vanguardia: Periódico Republicano*¹, resumeix de manera àmplia la seva visió de la vida, la societat i la política: "Organitzeu-vos i sereu forts; intruïu-vos i sereu lliures; estimeu-vos i sereu feliços".

Josep Anselm Clavé va néixer el 21 d'abril de 1824 en el barri barceloní de la Ribera en el si d'una família menestral ben situada que regentava una fusteria. El negoci familiar va fer fallida i la família Clavé es va veure en problemes econòmics.

Va ser un nen amb problemes de salut, fet que el va allunyar de l'escola i el va menar a l'estudi autodidacta de la música, transmès en primer moment per l'afició que hi tenia la seva mare, i a l'estudi de la literatura, llegint, sobretot, poesia i literatura social

---

¹ Tot i la coincidència del nom, no té res a veure amb el diari *La Vanguardia*, nascut el 1881

francesa. Es va posar a treballar, però també va haver de deixar la feina perquè li agreujava un procés de malformació a l'espatlla. D'afició, la música es va anar convertint en una feina, tocant la guitarra per diferents cafès i tavernes de Barcelona. En aquests ambients populars, Clavé va entrar en contacte amb els primers nuclis de republicans catalans.

Entre 1840 i 1843, Clavé, juntament als altres republicans i progressistes, va participar de forma activa en [les revoltes urbanes que es van produir a Barcelona](#), i que acabarien enfrontant amplis sectors de Barcelona, de forma transversal, contra l'autoritarisme del regent Espartero. També va participar en avalots contra el reclutament de quintes decretades l'any 1845. Per aquests fets, va ser arrestat i empresonat a la fortalesa militar de la Ciutadella. A la presó, sembla que va decidir tirar endavant societats corals com a mecanisme d'organitzar i recaptar diners pels obrers, amb quotes de socis i concerts benèfics, per sufragar caixes de Socors Mutus. Aquesta societat acabaria anomenant-se *La Aurora*. La seva primera actuació important seria pels Carnestoltes de 1846. Era una societat filharmònica que derivava d'una rondalla, un grup musical d'una vintena d'homes que feien sonar instruments populars ben diversos (guitarres, bandúrries, triangles, panderetes, etc.) en sortides, sobretot, nocturnes. D'aquesta societat va sorgir la idea de crear una societat coral, *La Fraternidad*, que seria la primera societat coral de l'Estat Espanyol (2 de febrer de 1850).

Un dels problemes centrals del període conegut com el Bienni Progressista (1854-56) va ser la conflictivitat obrera a Catalunya i, en especial, Barcelona, amb destrucció de maquinària i vagues organitzades per les cada cop més articulades i assentades associacions obreres, que van ser durament reprimides pel capità General Zapatero. La resposta dels obrers davant la repressió va ser la proclamació de la primera vaga general de la història de Catalunya i Espanya el juliol de 1855. La conflictivitat obrera es va veure agreujada per crisi de subsistències, la reinstauració dels impostos sobre consums i un seguit d'epidèmies de còlera molt mortíferes.

Aquest context de crisi i malestar popular va originar un seguit de protestes contra el govern, que van ser aprofitades pel general O'Donnell i el general Serrano. Els germans Clavé participarien en aquestes protestes, patint empresonament a l'illa de Maó. La reina va recolzar O'Donell, que va ser nomenat president el 14 de juliol de 1856 i va declarar l'Estat de guerra a tota Espanya. Les revoltes contraries a la reacció d'O'Donell van ser reprimides, també a Barcelona, amb bombardejos. El dia 22 de juliol, la revolta havia estat derrotada.

Fins el 1856, l'activitat associativa i musical de Josep Anselm Clavé va desenvolupar-se amb relativa normalitat, assolint un gran èxit. Després del seu empresonament, el 1857, quan Clavé va ser llibertat, la societat va passar a anomenar-se *Societat Coral Euterpe*, celebrant-se els actes als jardins d'Euterpe, un dels parcs que es van obrir a la rodalia del Passeig de Gràcia i que van desaparèixer el 1861. En el programa d'activitats de l'esdeveniment, anomenat *Eco de Euterpe*, s'hi incloïa un butlletí on figuraven tots els esdeveniments i actes, així com fragments literaris, reflexions i notícies relacionades amb l'associacionisme i les classes populars. Entre els anys 1860 i

1864, gràcies a la celebració d'aquells grans festivals, les activitats artístiques de la federació de cors d'Euterpe van agafar un gran ressò, i van agrupar milers de cantaires i centenars de músics vinguts d'arreu, allotjats en fondes i cases de cantaires, organitzadors, familiars i coneguts barcelonins. Es feien desfilades per les principals artèries de la ciutat, amb elements distintius per les corals (uniformes, estandards, etc.) i es convocaven a les cantades que s'oferien a la plaça de toros de la Barceloneta (toril) i als Camps Elisis. En l'edició de 1862, es va publicar i repartir entre els assistents, [El libro del obrero](#) una recopilació d'escrits de progressistes amb finalitats pedagògiques i proselitistes).

El 1867, en les intenses mobilitzacions que van precedir la revolució coneguda com [La Gloriosa](#), Clavé va ser detingut i deportat a Madrid. Durant el sexenni Democràtic (1868-1874), Clavé va exercir diferents càrrecs polítics. D'entrada, durant la revolució de 1868 va ser membre de la Junta Revolucionària a Barcelona. L'any següent, va ser vicepresident del Pacte de Tortosa, un projecte d'organització de les forces republicano-federalistes de Catalunya, València, les Balears i Aragó, per establir pactes entre les regions que havien format part de la Corona Catalano-Aragonesa i construir així una base des de la que poder canviar Espanya. El 1871 va ser escollit diputat, obtenint el major nombre de vots entre els candidats dels 14 districtes de Barcelona, i va ser nomenat President de la Diputació de Barcelona. El Govern va destituir-lo, juntament amb 27 diputats més, per considerar-los massa demòcrates. El 1873, però, amb la Primera República Espanyola, va ser escollit governador civil de Castelló de la Plana i Delegat del Govern a Tarragona. El 13 de maig de 1873, va obtenir 2.020 vots en les eleccions a Corts Constitucionals. Clavé, llavors, ja es trobava força delicat de salut. El cop del general Manuel Pavía el 3 de gener de 1874 va posar fi a la República i a totes les esperances democràtiques, socials i de canvi en l'estructura territorial d'Espanya. Clavé va tornar a Barcelona on, al cap de pocs dies, el 24 de febrer, va morir.

Amb la mort de Clavé, el caràcter obrerista de la societat es va anar esvaint, tot i que ocuparien la direcció músics i compositors destacats que els hi aportarien un nou nivell musical.

Qüestions:

- Quin era el context social en el que va créixer Josep Anselm Clavé (la situació d'Espanya, Catalunya i Barcelona en la primera meitat del segle XIX)?
- Quina va ser l'aportació de Josep Anselm Clavé a la classe obrera?
- En quines mobilitzacions polítiques va participar Clavé? En quin partit va militar?

Per continuar indagant

Resum biogràfic: [Josep Anselm Clavé](#)

Fonts arxivístiques

L'Arxiu Nacional de Catalunya conserva dos fons documentals rellevants: El Fons Josep Anselm Clavé i el de la Federació dels Cors de Clavé:

- Fons [ANC1-700/JOSEP ANSELM CLAVÉ](#).

Està integrat per 437 documents conservats en tres volums luxosament enquadernats. La correspondència ocupa un lloc molt important destacant les cartes de Narcís Monturiol, Emilio Castelar i Pascual Madoz, entre moltes altres. En el tercer volum hi ha diverses composicions poètiques, dècimes i himnes, en total 24 documents; 18 manuscrits i impresos referents als Cors Clavé; i, per últim podem trobar documents referents a la vida política de l'autor, com el nomenament de governador civil de Castelló de la Plana i diversos despatxos telegràfics generats el 1873.

Un exemple de document amb molt d'interès és la instància dels germans Josep Anselm i Antoni Clavé al Ministre de la Governació des de la presó de Maó [05.07.1856]: [ANC1-700-T-380](#). El document dona mostra de la participació de Josep Anselm Clavé en l'activitat política, així com el context polític en el que va ser produït (Bienni progressista, 1854-1856).

- Fons [ANC1-401/FEDERACIÓ DE CORS DE CLAVÉ](#).

Integrat per l'arxiu històric de l'entitat, que inclou els precedents. Cal destacar els documents de la *Sociedad Coral de Euterpe*, entitat creada per Clavé, i d'altres societats claverianes com la *Sociedad Coral La Lira Martinense*, *La Violeta* de Clavé i *l'Agrupación Lírica Sabadell*. El contingut és bàsicament documentació administrativa, comptable, d'activitats i dels òrgans de govern.

Altres Centres documentals:

- Biblioteques especialitzades:
Es poden consultar obres de Clavé, sobretot partitures i poemes, en biblioteques especialitzades. Per exemple, a la Biblioteca de l'Arxiu Nacional de Catalunya hi ha molts documents que es poden consultar a sala. [Vegeu l'inventari](#).

- [Centre de Documentació de l'Orfeó Català \(CEDOC\)](#).
Centre especialitzat en el tractament, difusió i conservació del patrimoni musical català i històric de la Fundació Orfeó Català-Palau de la Música Catalana.
Tenen una col·lecció de Josep Anselm Clavé. Alguns d'aquests documents es poden consultar a [Memòria Digital de Catalunya](#).
- La Biblioteca de Catalunya
Conserva una col·lecció de partitures manuscrites i impreses, publicacions periòdiques, retalls de premsa, alguna monografia i diversa documentació impresa de [Josep Anselm Clavé](#).
- Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes
Permet accedir en línia a algunes [partitures musicals de Clavé](#).

Bibliografia

AA. VV., *Clavé al cor (1824-1874)*, Diputació de Barcelona, Barcelona: 1999.

Benet, J., Martí, C., *Barcelona mitjan segle XIX: el moviment obrer durant el Bienni Progressista (1854-1856)*, ed. Curial, Barcelona: 1976.

Canedell, R., *Josep Anselm Clavé: una vida al servei de la cultura i la llibertat*, Comanegra, Barcelona: 2016.

Carmona, A., *Dues Catalunyes, jocs floralescos i xarons*, Ed. Ariel, Barcelona: 1967.

Fontana, J., "La fi de l'antic règim i la industrialització (1787-1868)", a Vilar, P. (dir) *Història de Catalunya*, vol. 5, Ed. 62, Barcelona: 2003.

Guillamet, J., *Abdón Terradas. Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*, Institut d'Estudis Empordanesos, Figueres: 2000.

Romea Castro, C., *Barcelona romàntica y revolucionaria. Una imagen literaria de la ciudad, década de 1833 a 1843*, UB, Barcelona: 1994.

Romero Marín, J., *La construcción de la cultura de oficio durante la industrialización. Barcelona, 1814-1860*, Icaria, Barcelona: 2005.

Termes, J., "De la Revolució de setembre a la Guerra Civil, (1868-1939)", a Vilar, P. (dir.), *Història de Catalunya*, vol. 5, Edicions 62, Barcelona: 2003.